

Γιάννης Βουλγαράκης

Light Painting, η πειραματική τεχνική της «ζωγραφικής με φως»

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΠΟΥ ΓΕΝΝΑ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟ

Φωτογραφία και ζωγραφική. Πολλά έχουν ειπωθεί για την ένταση και την τριβή που δημιουργήθηκε ανάμεσα τους τη στιγμή που έκανε την εμφάνισή της στις αρχές του 19ου αιώνα η νεότερη και "διαφορετική" φωτογραφία. Ακόμα περισσότερα έχουν γραφτεί για την υπερβολική διάσταση που πήρε η διαμάχη αυτή και πως η πρώτη ανταλλαγή απόψεων και «βλεμμάτων» από τους εμπλεκόμενους

καλλιτέχνες/διανοούμενους ζωγράφους και φωτογράφους της εποχής, συγκρίνοντας τις δυο αυτές μορφές απεικόνισης, ήταν μάλλον μονόπλευρη και αφοριστική για το νέο μέσο, κάτω από την πίεση του φόβου ότι η φωτογραφία ήρθε για να αντικαταστήσει τη ζωγραφική.

Χαρακτηριστική της εκρηκτικής κατάστασης είναι η δήλωση του Γάλλου ζωγράφου Hippolyte Delaroche όταν αντίκρισε για πρώτη φορά στα 1839 μια δανκεροτυπία: «Από σήμερα, η ζωγραφική είναι νεκρή».

Σίγουρα οι διαφορές αλλά και οι θεμελιώδεις ομοιότητες (κυρίως η «ανάγνωσή» τους σε δυο διαστάσεις) ανάμεσα στα δυο μέσα, ήταν οι αιτίες για τον κλωνισμό των αισθητικών αξιών μιας καταξιωμένης και δημοφιλούς στο πέρασμα των αιώνων τέχνης, κάτι που σίγουρα τάραζε ανεπανόρθωτα τα ήρεμα νερά των πιο συντηρητικών και ακαδημαϊκών κύκλων της. Από τη μια υπήρχε μια μεγάλη παράδοση σφυρηλατημένη μέσα από τη μοναδικότητα της χειρωνακτικής επιδεξιότητας βασισμένη στην ανθρώπινη κλίμακα, και από την άλλη, μια σύγχρονη συγκριτικά «αβίαστη» ροή μηχανοποιημένων φωτογραφημένων εικόνων, που είχαν την τρομακτική δύναμη της αέναης αναπαραγωγής τους.

Ήταν όμως επόμενο και αναμενόμενο ότι η νεότερη ηλικιακά φωτογραφία θα έστρεφε το βλέμμα της στην προγενέστερη ζωγραφική για έμπνευση και ιδεολογική στήριξη στον δύσκολο

δρόμο της ενηλικίωσης και της αναγνώρισής της ως ένα εφάμιλλο καλλιτεχνικό μέσο και πως η ζωγραφική δεν θα είχε άλλη επιλογή από το να μυηθεί στην τεχνική και την τεχνολογία του νέου μέσου για να καταφέρει να σπάσει τα δεσμά της και να εξελιχθεί. Μέσα από αυτή τη σχέση αγάπης και μίσους σφυρηλατήθηκε σιγά σιγά μια σχέση συγκερασμού και αλληλεπίδρασης, που οδήγησε τους δυο «εραστές» σε δρόμους παράλληλους, με κοινό απώτερο προορισμό την ανάπτυξη μιας πρωτοποριακής και καινοτόμου μοντέρνας τέχνης. Ο Delacroix λίγες μέρες αργότερα, πολύ νωρίτερα από όλες αυτές τις εξελίξεις και ζυμώσεις που αναφέραμε, θα μεταστραφεί και θα δηλώσει δημόσια ότι η «θαυμαστή ανακάλυψη του M. Daguerre θα προσφέρει μια τεράστια υπηρεσία στις τέχνες». Ο ίδιος θα είναι έκτοτε θαυμαστής και υποστηρικτής της Φωτογραφίας.

Δεν είναι τυχαίο πως σπουδαίοι φωτογράφοι της εποχής, όπως ο Roger Fenton, ο Goustaive Le Gray και ο Charles Negre, μαθήτευσαν στο στούντιο/ατελιέ του.

Η φωτογραφία πρόσφερε στη ζωγραφική ένα νέο εργαλείο, βοήθησε στην ευρεία διάδοσή της και της πρόσφερε την αφορμή για να περάσει στην πρωτοπορία, αποδεσμευόντάς την από το πραγματικό. Οι ζωγράφοι θα αναπτύξουν σταδιακά στα επόμενα χρόνια και κυρίως στις αρχές του 20ού αιώνα, νέες τεχνικές εικαστικού πειραματισμού, όπως το κολλάζ και την αφηρημένη σύνθεση. Αλλά και οι φωτογράφοι, κάτω από την επιρροή των εξελίξεων, θα δοκιμαστούν σε πειραματισμούς, όπως το πικτοριαλιστικό photomontage του Henry Peach Robinson, ο φουτουριστικός φωτοδυναμισμός (photo dynamism) του Anton Giulio Bragaglia, η αφηρημένη βορτογραφία (Vortograph) του Alvin Langton Coburn, τα φωτογράμματα και τα solarization του Laszlo Moholy-nagy και του Man Ray, οι υπερρεαλιστικές παραμορφώσεις του Andre Kertesz κ.ά. Αυτή η έξαρση της δημιουργικότητας θα οδηγήσει στην ανακάλυψη μιας άλλης αισθητικής, φωτογραφικής, χωρίς κρυφές ή φανερές επιρροές, με την «καθαρή» φωτογραφία (straight Photography) του Paul Strand που υλοποίησε το όραμα του Alfred Stieglitz για την αυτονομία της φωτογραφίας και την κατανόηση από τους φωτογράφους της δύναμης του μέσου.

Οπως είδαμε συνοπτικά, η φωτογραφία στην πολύχρονη διαδρομή της, από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι και τις μέρες μας, ανέπτυξε με τη συνέργεια της ζωγραφικής αρκετές πειραματικές τεχνικές, φωτογραφικές μεν, αλλά με σαφείς αναφορές στην τέχνη του καβαλέτου. Μια από αυτές τις τεχνικές είναι και η «ζωγραφική με φως» ή Light Painting.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ LIGHT PAINTING

Το light Painting ανήκει στην κατηγορία των πειραματισμών που προκύπτουν μέσα από την αμφισβήτηση των παραδοσιακών αισθητικών αξιών και την αποθέωση της μοντέρνας τεχνολογίας που πυροδότησε η αυγή του 20ού αιώνα.

Πρόκειται για μια απλή σχετικά ιδέα με κάποιες βέβαια τεχνικές δυσκολίες, ιδίως για την εποχή που έκανε την εμφάνισή του και αυτός ίσως είναι και ο λόγος που για αρκετές δεκαετίες η φωτογραφική παραγωγή εικόνων με αυτή την τεχνική ήταν ισχνή. Τα τελευταία όμως χρόνια, με την ανάπτυξη της νέας ψηφιακής τεχνολογίας, το light Painting είναι μια από τις πιο διαδεδομένες παγκοσμίως φωτογραφικές τεχνικές.

Πρόκειται για φωτογραφίες που γίνονται με την κάμερα να στηρίζεται σε τρίποδο ή όπου αλλού δεν υπάρχει περίπτωση να μετακινηθεί, καθώς για την καταγραφή απαιτούνται «μεγάλες» σε χρόνους εκθέσεις του φωτοευαίσθητου υλικού (αισθητήρα ή φιλμ), καθώς οι λήψεις γίνονται κυρίως σε συνθήκες συσκότισης (σε σκοτεινούς χώρους ή κατά τη διάρκεια της νύχτας). Σύμφωνα με την αλληλουχία των βημάτων της τεχνικής διαδικασίας του light painting, ο φωτισμός του θέματος προκύπτει συνήθως από μια φορητή φωτιστική πηγή, την οποία ο φωτογράφος ή όποιος άλλος κατευθύνει όντας εκτός κάδρου κατά το δοκούν πάνω στις διάφορες επιφάνειες, «ζωγραφίζοντας» κατά κάποιον τρόπο το θέμα με φως. Ανάλογα με την ταχύτητα κίνησης, την ένταση της φωτιστικής πηγής, τη θερμοκρασία του χρώματος, το είδος της φωτιστικής πηγής (εξωτερικό flash, λάμπα πυρακτώσεως, led, οπτικές ίνες, φακούς, Hosemaster κ.ά.) ο φωτογράφος μπορεί να διαμορφώσει μια δική του προσωπική φωτιστική γραφή για την απόδοση του θέματος.

Με κάποιες παραλλαγές στην τεχνική και στο θέμα, προκύπτουν και κάποια άλλα παρακλάδια / υποκατηγορίες του light painting, όπως είναι το light drawing ή light graffiti, για τις φορές που ο φωτογράφος ή όποιος άλλος συμμετέχει κρατάει τη φωτιστική πηγή εντός του κάδρου και στραμμένος πια προς τη φωτογραφική κάμερα σχεδιάζει με αυτήν σχήματα, δυναμικά σχεδιάσματα ή γράφει λέξεις ή κάνει φωτεινά graffiti αντίστοιχα, πάνω σε επιφάνειες. Επίσης είναι δυνατόν να γίνει κάτι ανάλογο και να προκύψει φωτεινή γραφή και σχέδιο, όχι λόγω της κίνησης του φωτός από αυτόν που κρατάει τη φωτιστική πηγή, αλλά από την κίνηση τις ίδιες της κάμερας και κατ' επέκταση την καταγραφή της από το φωτοευαίσθητο μέσο που αυτή χρησιμοποιεί. Σε αυτή την περίπτωση διακρίνεται μια παραλλαγή, η κάμερα εδώ χρησιμοποιείται ανά χείρας και αυτή η τεχνική αναφέρεται ως camera painting ή camera toss. Τέλος, τα τελευταία χρόνια υπάρχει και μια νεότερη παραλλαγή της τεχνικής. Σύμφωνα με αυτήν, η καταγραφή γίνεται με web cameras που δίνουν τη δυνατότητα να υπάρχει οπτική επίβλεψη του τι καταγράφεται από τον αισθητήρα της κάμερας, τη στιγμή που γίνεται το light painting, μέσω ενός μόνιτορ ή ενός video projector, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο μεγαλύτερες δυνατότητες ελέγχου του αποτελέσματος.

Βασικό χαρακτηριστικό αυτών των τεχνικών είναι το γεγονός ότι υπάρχει έντονα η αίσθηση του τυχαίου και του μοναδικού. Το αποτέλεσμα δεν επαναλαμβάνεται με ακρίβεια, αφού είναι σχεδόν αδύνατον να υπάρξει ξανά πιστή αναπαραγωγή και ίδια κίνηση από την φωτιστική πηγή ή την κάμερα.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ «SPACE DRAWINGS» ΤΟΥ MAN RAY ΚΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΦΙΛΗ LIGHT DRAWINGS ΤΟΥ PABLO PICASSO ΜΕ ΤΟΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟ GJON MILI

Σύμφωνα με αρκετές πηγές, ο πρώτος γνωστός φωτογράφος που έκανε light paintings, είναι ο Emmanuel Radnitsky ή αλλιώς Man Ray. Ο Man Ray δημιούργησε στα 1935-1937 κάποια πορτρέτα (close-up) κατά τη λήψη των οποίων χρησιμοποίησε μια φωτεινή πηγή για να σχεδιάσει/γράψει με φως αφηρημένα σχήματα μπροστά από τον εικονιζόμενο που πόζαρε. Αυτές τις εικόνες τις ονόμασε «Space Writings». Δύο από αυτές τις εικόνες είναι αρκετά γνωστές, η μία είναι ένα κουνημένο από την παρατεταμένη έκθεση πορτρέτο σε σκούρο/μαύρο φόντο, μάλλον του στενού του φίλου Marcel Duchamp, με σχέδια από φως να αιωρούνται μπροστά του και η δεύτερη και πιο δημοφιλής, είναι ένα αυτοπορτρέτο του ίδιου του Man Ray. Το αυτοπορτρέτο υπάρχει σε δύο εκδοχές, μια κοντινή (crop) και μια πιο απομακρυσμένη. Στη δεύτερη, το φοντάρισμα της εικόνας είναι καθαρό και αναγνωρίσιμο: πρόκειται για έναν χώρο που κατακλύζεται από έργα τέχνης της περιόδου, ίσως και το εργαστήριό του. Ο ίδιος παρουσιάζεται, αρκετά φλουταρισμένος και κουνημένος, να σκισάει με φως, στροβιλισμούς, σπείρες και βρόγχους με μια έντονη αλληλουχία, σαν να υπογράφει. Μόλις πρόσφατα ανακαλύφθηκε από την φωτογράφο Ellen Carey ότι ο Man Ray όντως έκρυβε, σε κοινή θέα, μέσα σε αυτά τα σχήματα την υπογραφή του.

Ακόμα και τώρα, έπειτα από 74 χρόνια που έγιναν τα «Space Writings», ο Man Ray εξακολουθεί να μας εκπλήσσει και να μας γοητεύει με τις μυστηριακές και αληθινές εικόνες του.

Ο πιο διάσημες όμως φωτογραφίες που έγιναν ποτέ με αντίστοιχες τεχνικές, είναι αδιαμφισβήτητα τα light drawings του Pablo Picasso τα οποία έγιναν από τον φωτογράφο του Life και πρωτοπόρο πάνω στους φωτισμούς με flash, Gjon Mili στα 1949.

Ο Gjon Mili είχε εντολή από το Life να φωτογραφίσει τον σπουδαίο ζωγράφο στο εργαστήριο κεραμικών Madura στη γαλλική Vallauris, όπου βρισκόταν φιλοξενούμενος από τους ιδιοκτήτες του, Suzanne και Georges Ramié. Ο Picasso, γνωστός για την απίστευτη δημιουργικότητά του, βρισκόταν εκεί για να εντρυφήσει στην τέχνη της κεραμικής και να ζωντανέψει σε πηλό τα σχέδιά του. Ο Gjon Mili ιντρίγκαρε τον Picasso δείχνοντάς του μια αντίστοιχη δουλειά με σχέδια / τροχιές φωτός (τύπου light painting) που είχε κάνει με κάποιους σε παγοδρόμιο που πραγματοποιούσαν άλματα στο σκοτάδι, στα παγοπέδιλα των οποίων είχε προσθέσει φωτάκια. Η ιδέα των Light Drawings φάνηκε στον Picasso πολύ ενδιαφέρουσα. Η συνεργασία αυτών των δυο υπέροχων καλλιτεχνών, η υψηλή τεχνική κατάρτιση πάνω στους φωτισμούς του Gjon Mili από τη μια και η αεικίνητη φαντασία

και ενέργεια του Picasso από την άλλη, έδωσαν αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Δυο είναι οι εικόνες που ξεχώρισαν: εκείνη που «ο Picasso ξεκινάει να σχεδιάζει» με το φωτεινό μολύβι, σκυμμένος, υποδηλώνοντας με τη στάση του την έναρξη της εκρηκτικής μονοκονδυλιάς που υπάρχει από πάνω του και η άλλη η πιο γνωστή, είναι «ο Picasso σχεδιάζει έναν Κένταυρο στον αέρα με φως». Η συνεργασία τους δεν σταμάτησε εδώ, αλλά ακολούθησαν άλλες πέντε συνεδρίες σε διάρκεια περίπου 18 χρόνων, μέσα από τις οποίες παρήχθησαν 30 αξιόλογα «light drawings».

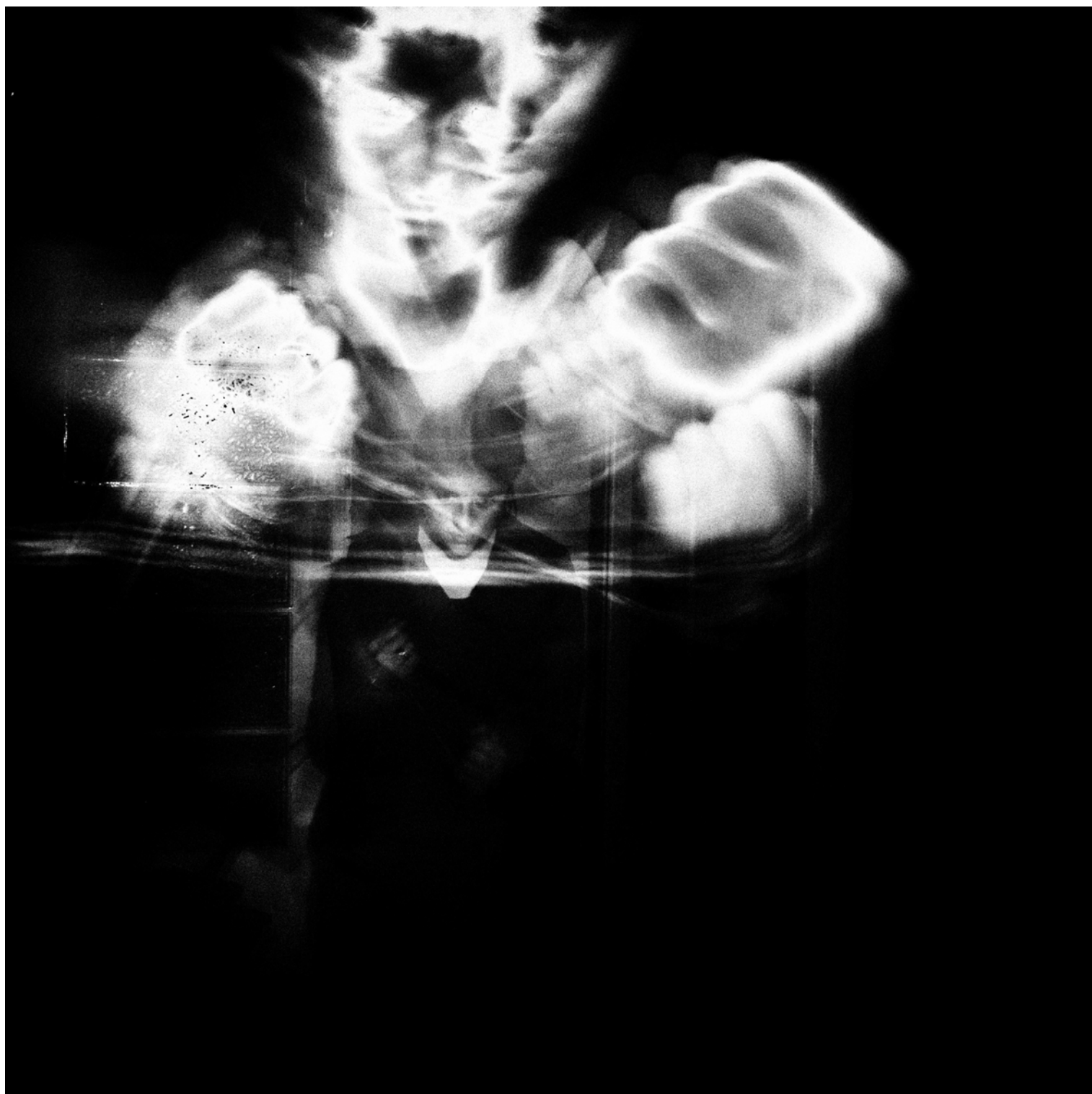
Οι αριστουργηματικές αυτές «σχεδιαστικές υπογραφές», που παρήχθησαν σχεδόν αυτοματικά, εξακολουθούν μέχρι σήμερα να μας μεταφέρουν με έναν μοναδικό τρόπο, μέσα από την φωτοευαίσθητη επιφάνεια, την δύναμη ενός «στιγμιαίου» Picasso.

ΤΟ LIGHT PAINTING ΣΗΜΕΡΑ

Όπως έχω ήδη αναφέρει, σήμερα το Light Painting βρίσκεται στην πιο δημιουργική του φάση και πιστεύω ότι αυτή η έξαρση οφείλεται κυρίως στη σύγχρονη τεχνολογία. Η ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, με τη δυνατότητα που προσφέρει για άμεση επίβλεψη του αποτελέσματος, έδωσε λύση σε ένα μεγάλο πρόβλημα. Είναι πιο εύκολος ο πειραματισμός όταν ο φωτογράφος μπορεί να δει την εικόνα που μόλις τράβηξε κι έτσι να ξέρει, πριν αποχωρήσει από τη σκηνή της φωτογράφισης, εάν βρίσκεται στο σωστό δρόμο. Έτσι μπορεί να γλυτώσει την απογοήτευση της αποτυχίας κοιτώντας πολύ αργότερα τα φιλμ στο φωτεινό τραπέζι του εργαστηρίου, όταν δεν θα μπορεί να διορθώσει τα λάθη του. Επίσης, η ψηφιακή φωτογραφία είναι ανέξοδη σε αναλώσιμα (σε σύγκριση με τη χημική) γεγονός που επιτρέπει να τραβάς

εικόνες συνέχεια, να σβήνεις ό,τι δεν πέτυχε και να ξανατραβάς χωρίς να σου κοστίζει -ιδίως αν πρέπει να κάνεις αρκετά «κλικ» μέχρι να επιτύχεις το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι επιλογές που έχει ο φωτογράφος σήμερα, σε σχέση με τον φωτισμό που μπορεί να χρησιμοποιήσει, είναι πρακτικά αμέτρητοι και αγγίζουν τα όρια της φαντασίας του, αν σκεφτεί κανείς ότι χρησιμοποιούνται ακόμα και τα κινητά τηλέφωνα. Το διαδίκτυο είναι γεμάτο με Light Painting, στα οποία για τον φωτισμό έχουν χρησιμοποιηθεί ipads κ.ά. gadgets. Τέλος, οι υπολογιστές και τα προγράμματα επεξεργασίας έχουν δώσει δυνατότητες στο «post processing» ασύλληπτες πριν από μερικά χρόνια για τους φωτογράφους. Στον αντίποδα, υπάρχουν αρκετοί «Light Painters» που εκφράζουν την άποψη να μη χρησιμοποιείται ψηφιακή επεξεργασία μετά τη λήψη.

Ίσως αυτή η τελευταία άποψη να έχει να κάνει και μια νέα τάση του light painting, που εισάγει έναν νέο όρο, την light art performance φωτογραφία (LAAP), στην οποία δεν χωράει μετέπειτα επεξεργασία, αφού όλα όσα συμβαίνουν με το φως είναι μια καλά οργανωμένη «παράσταση» επιδεξιότητας στον χειρισμό του. Οι καλλιτέχνες του Light Painting είναι πια

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΚΟΜΒΟΙ:

- Εύη Δημ. Σαμπανίκου, Φωτογραφία και Ζωγραφική, Εκδ. Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα 2003
- Άλκης Ξ. Ξανθάκης, Ιστορία της Φωτογραφικής Αισθητικής 1839-1975, Εκδ. Αιγόκερως, Αθήνα 1993
- Ian Jeffrey, Φωτογραφία Συνοπτική Ιστορία, Εκδ. Φωτογράφος, 1997
- Alfred Stieglitz, Camera Work the complete photographs, Taschen, 1997

αμέτρητοι και τα έργα τους, τις περισσότερες φορές, υψηλού τεχνικού επιπέδου. Όμως εδώ φοβάμαι ότι ελλοχεύει μια παγίδα. Ο Man Ray είχε πει εύστοχα: «Φυσικά, θα υπάρχουν πάντα αυτοί που κοιτούν μόνο την τεχνική, που ρωτούν "πώς", ενώ άλλοι, μιας πιο περίεργης φύσης, θα ρωτήσουν "γιατί". Προσωπικά, εγώ προτιμώ την έμπνευση από την πληροφορία».

- <http://www.lapp-pro.de/>
- <http://www.life.com/image/72386434/in-gallery/24871/picasso-drawing-with-light#index/7>
- <http://www.smithsonianmag.com/arts-culture/Man-Rays-Signature-Work.html>
- <http://luminarymovie.com/>
- <http://www.manraytrust.com/>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Wiki>
- <http://www.ellencarey.com/>

